

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae

Schnorrenberg, Anno

Coloniae, 1740

Titulus XXII. De Fide Instrumentorum, tertia probationum specie.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62040](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62040)

hoc est: demonstranda est illis obligatio veritatem, remotis omnibus affectibus, edicendi, gravitas juramenti, & pœna perjurii explicanda. Quo facto testes in præsentia partium jurant, quod ad interrogata dicere velint veritatem.

Septimò. Præstito juramento partes removentur, & singuli testes super articulis & interrogatoriis seorsim examinantur: eorum dicta & depositiones prothocollo inferuntur, & prælecto in fine examinis prothocollo silentium imponitur, sive monentur, ne quid de iis, de quibus sunt examinati, & quæ responderunt, antestium publicationem edicere præsumant.

Octavò. Examine absoluto ejus prothocollum, quod rotulus testium appellatur, sigillis Commissariorum, si examen per delegatos factum, clauditur, & Judici deleganti mittitur, qui partes citat, ut videant testimonia publicari.

Nondò. Denique antequam dicta testium publicentur, Judex partes interrogat, an in publicationem consentire velint? Si contentiant, rotulus examinis ipsis prælegitur, & utrique parti petenti copia conceditur: ut quod pro & contra se à testibus sit depositum, dignoscere possit.

T I T U L U S XXII.

D E

FIDE INSTRUMENTORUM, *tertia Probationum Specie.*

Quæres *primò.* Quid est Instrumentum?

R. Instrumentum generaliter sumptum est omne illud, quod causam instruit, sive quo Judici fit fides: & hoc modo propria confessio & testium testimonia probationis instrumenta dici possunt. Instrumentum strictius sumptum significat tertiam probationis speciem, videlicet, quamlibet scripturam, quæ fidem rei gestæ, quam continet, Judici facit, & causam instruit.

Quæres secundò. Quotuplex Instrumentum?

R. Publicum & privatum. Publicum est scriptura à persona publica facta & formata, de quo in *cap. scripta. 2.* & *cap. inter dilectos. 6. h. r.* Instrumentum privatum est scriptura ab homine privato nullâ autoritate publicâ pollente confecta. Privatum aliud est authenticum, quod testium subscriptione & sigillo, eoque recognito & approbato, vel alio legitimo modo est munitum: non authenticum est, quod his caret admiuiculis: ut sunt rationes privatæ, libri mercatorum, in quibus data & accepta, con-

ven-

ventiones & solutiones annotantur, qui in pluribus locis, si sint jurati, authentici instrumenti vim obtinent.

Quæres tertio. Quæ sunt species Instrumenti publici?

R. Instrumenta publica sunt primo. Scriptura, quæ à Notario publico solemniter & debita forma est confecta. *cap. scripta. cit. 2do.* Scriptura publico & authentico sigillo Principis, Episcopi, Civitatis, Capituli, Univerſitatis munita. *3to.* Acta judicialia per Notarium prothocollata. *4to.* Omnes scripturæ, quarum publicatio interveniente auctoritate Magistratus facta: ut dum Testamenta, Codicilli, aut aliæ Tabulæ auctore Judice aperiuntur. *5to.* Scripturæ ex publico archivio seu Cancellaria depromptæ. *can. 1. caus. 30. q. 1.* Nomine publici archivii intelligitur locus auctoritate publicâ illius, qui eam habet potestatem, erectus ad hunc finem, ut ibidem scripturæ, acta, & monumenta rerum gestarum sub fida Archivistæ custodia asserventur. De quo in *L. fin. ff. de munerib. & honorib. 6to.* Libri censuales & Matriculæ, in quibus descripta æstimatio bonorum cujusvis subditi eo fine, ut à Superiore cum debita proportionem collectentur. *7to.* demum Libri Officialium publicorum illa continentem, quæ ad eorum pertinent officium: quo Libri Collegiorum, Tribuum, Parochiales &c. reducuntur.

Quæres quarto. Quæ ad formam Instrumenti publici per Notarium confecti requiruntur?

R. Sequentes requiruntur solemnitates; primo in principio Instrumenti

nomen Domini invocari debet. *2do* annus à nato vel incarnato Christo exprimendus. *3to* indictio inferenda. *can. in nomine Domini. 1. dist. 23. cap. interdilectos. 6. & sed contra. h. r. ubi Gloss. verb. indictionis.* explicat, quid sit indictio: videlicet, est revolutio 15. annorum. Ortum habet ab indictione tributorum, quam faciebant Romani, dum rerum potitentur. In quolibet lustro seu quinque annis Romanis pendebatur tributum: in primo pro armis fabricandis in ferro: in secundo pro stipendiis militum in argento: in tertio pro defensione Reipublicæ in auro. Tria lustra faciunt 15. annos, quibus evolutis iterum à primo incipitur. Si igitur indictionem habere velis, annum Domini per 15. dividere debes, & illud, quod ex divisione superest, addito numero ternario, est præsens indictio. Ternarius numerus additur, quia Christus natus est indictione tertiâ. Pro memoria servantur sequentes versus:

Si per quindenos Christi divideris annos,

His tribus adjunctis indictio certa notatur.

4to addi potest nomen & annus Pontificis, Imperatoris, Regis, aut Principis regnantis, in cujus territorio instrumentum conficitur. *5to* mensis, dies, aut etiam hora confecti negotii exprimitur. *6to* locus tam generalis quàm specialis designatur, nempe in qua Civitate, pago, platea, domo, vel conclavi instrumentum sit erectum. *7to* enarratur rei series: videlicet, quis debeat, cui debeat, quid debeat, ex qua causa debeat. *8to* ponuntur nomina testium rogatorum & adhibitorum. *9to* demum in fine Notarius instrumentum

Y y y 2

sub-

subscribit, addendo, cujus, an Pontificiâ an Cæsareâ autoritate sit Notarius.

Quæres *quintò*. Quid in Notario, ut instrumentum conficere valeat, requiritur?

R. Debet esse *imò*. Legitimè creatus vel ab aliquo Supremo Principe, qui in temporalibus superiorem non agnoscit, vel ab alio speciale Notarios creandi privilegium habente. Ut autem in Notarium creari possit eum legitimo thoro natum, liberum, sui officii peritum, non excommunicatum esse oportet.

2dò. Notarius illius negotii, de quo instrumentum conficit, scientiam & cognitionem per se habere debet, nec aliud scribere potest, quam quod ipse vidit, vel audivit, adeò ut etsi per testes vel sufficientes alias probationes sciret verum esse, quod dicitur, instrumentum tamen conficere non posset, eò quod per se scire, & actui interesse debeat.

3tò. Notarius ad conficiendum instrumentum rogatus esse debet, irrequiritus enim suspectus est, dum spontaneo motu & affectu se ingerit.

4tò. Notarium per se ipsum instrumentum conficere necessè est: hoc enim munus, utpote personale, & personæ respiciens industriam alteri delegare nequit. Instrumentum tamen ab Amanuensi scribi potest, modò manu Notarii approbantis subfignetur.

Quæres *sextò*. Qualiter probat publicum instrumentum?

R. Instrumentum publicum plenè probat, plenamque de illis, quæ in illo dispositivè continentur, fidem facere noscitur. Ideò *imò*, instrumentum à No-

tario definitâ formâ confectum non tantum pro proferente, sed etiam contra proferentem, imò in præjudicium tertii probat, si hujus factum incidenter instrumento fuerit insertum. Si autem aliqua generaliter non dispositivè, sed solum narrativè ponantur, instrumentum quoad illa fidem non facit.

2dò. Scripturæ sigillo publico & authentico munitæ plenam fidem faciunt. *Cir. cap. Scripta. 2. h. 1.*

3tò. Acta publica & judicialia rem, prout in actis reperitur, gestam esse plenè probant: acta tamen unius iudicii in alio fidem non faciunt, nisi inter easdem personas, & in ordine ad eundem finem producantur.

Quæres *septimò*. Qualiter probat instrumentum privatum?

R. Privatæ scripturæ plenam fidem non faciunt. Hinc *imò*. Scriptura propriâ Scribentis manu scripta, nullâ testium subscriptione, Sigillo aut adminiculo munita nihil probat. *L. instrumenta. 5. C. de probat.* Imò nec Scripturæ à testibus subscriptæ, si hi mortui, in iudicio probant, nisi publicâ Notarii manu confectæ, aut authentico signatæ fuerint sigillo.

2dò. Apocha vulgò quitantia, quâ creditor debitum sibi à debitore solutum fatetur, similiter Antapocha, sive Scriptura, quâ debitor tantum censum, quantum debebat, se solvisse confitetur, contra Scribentem vel Subscribentem confessum plenè probati aliis tamen, nisi à testibus subscripta, nullum generat præjudicium, ne via fraudibus aperiatur. Dixi: *Confessum*. quia si quis Apo-

Apotham à se scriptam vel subscriptam neger, nihil probat, antequam ab eo scriptam esse demonstretur.

3^{id.} Chyrogaphum vel Syngrapha, sive scriptura, quâ quis se alteri obligatum esse vel promississe fatetur, contra Scribentem plenè regulariter probat, dummodo causa obligationis exprimitur, quâ non expressâ non probat. *cap. si cautio. 14. h. t.* Quia confessio debiti, quæ sine causa fit, erronea, & ex abrupto vel adversarii dolo facta præsumitur. Dixi: *Regulariter*: Quia causa mutui & dotis specialiter excipitur; nam Chyrogaphum, quo Mutuatarius sibi datam pecuniam, & Syngrapha, quâ maritus se dotem accepisse fatetur, nihil probat contra Scribentem propter exceptionem *non numerata pecunia vel dotis*, quæ probationem numerationis in adversarium transfert, juxta *plures LL. C. de non numerat. pecun.* Eodem modo creditor, qui in Apocha solutionem confessus, non numeratam pecuniam intra 30. Dies excipere potest.

4^{id.} Epistolæ seu literæ missivæ à Scribente recognitæ contra Scribentem plenè probant: quia scripturæ recognitio est illius, quod scriptum, confessio; nisi commendatiæ forent literæ, quæ regulariter contra Scribentem non probant.

5^{id.} Libri Mercatorum de rigore Juris non nisi contra Scribentem probant; quia sunt scripturæ privatae, & consequenter per se nullam habent auctoritatem, sed tota illorum vis in confessione & assertionem scribentis consistit; at tamen de consuetudine libri Mercato-

rum inter ipsos mercatores plenam fidem faciunt, imò etiam inter alios semiplenè probant, ita ut suppletorio juramento locus existat.

Quæres *octavo*. Qualiter Copia probat?

3^{z.} Copiæ instrumenti regulariter non creditur, nisi producat Originali, *cap. 1. h. t.* vel detur ab eodem Notario, qui Originali conscripsit, aut auctoritate Judicis cum suo Originali collationata & concordans reperta fuerit. Copiæ vidimatæ, ut vocant, hoc est per Notarios publicos collationatæ cum subscriptione: quod collationatæ cum Originali concordent, magnam quidem faciunt præsumptionem, & iis tamdiu creditur, donec pars adversa excipiat, & ipsa Originalia exhiberi petat, nihilominus plenam fidem non faciunt.

Quæres *nondo*. Quando instrumenta producenda?

3^{z.} Instrumenta ordinariè utraque pars non solum post litem contestatam, sed etiam post testium & attestatorum publicationem, donec in causa sit conclusum, producendi habet facultatem. *Cap. cum dilectus. 9. h. t.* Non tamen post causæ conclusionem: cum per hanc partes ulterioribus probationibus renuntiant. Praxis instrumenta producendi hæc est: Actor, qui intentionem suam in aliquo instrumento fundat, illud vel ab initio reo communicat, vel expectat, donec lite contestatâ ipsi probatio injuncta fuerit; quo facto reum petit citari ad inspiciendum & recognoscendum Originali, cujus copiam simul præsentat, quæ comparente reo

cum Originali confertur ; & si copia verbotenus cum Originali conveniat, id manu Notarii ad calcem illius ponitur, quod tali die Copia cum Originali in iudicio sit collationata : quo facto Actor Originale suum recipit, & Copiam ita collationatam apud acta relinquit, quæ tunc plenam fidem facit.

Quæres *decimo*. Qualiter instrumento falsitas opponi potest ?

R. Ex duplici causa contra instrumentum excipitur : ex causa falsitatis, & causa contrarietatis. Si falsitas obicitur, instrumentum in loco securo Iudici intra tempus ab eodem præscriptum exhiberi debet, ut de falsitate cognoscat, quæ absque inspectione sciri non potest. *Cap. accepimus. 4. h. t.* Falsitas instrumenti per testes vel subscriptos vel inscriptos in instrumento probari potest : qui si contradicant, non esse ita actum, ut instrumentum asserit, illud falsum redditur, nisi testes convincantur. *Cap. tertio. 5. de probat. cap. tam literis. 33. de testib.* Sufficit autem pro valore instrumenti, quod duo testes omni exceptione majores pro illius stent validitate, licet alii inscripti contradicant. Probatum etiam falsitas instrumenti per testes non inscriptos, indirectè quidem si deponant, quod Notarius, aut pars contrahens, aut testis inscriptus tempore, quo instrumentum confectum, in loco non fuerit ; Directè autem, si contra contenta in instrumento deponant, quo casu est in Iudicis arbitrio, an omnibus pensatis instrumento, vel duobus testibus contra illius contenta deponentibus credere ve-

lit. Colligitur ex *cap. cum Joann. 10. h. t.*

Quæres *undecimo*. Qualiter instrumento opponitur contrarietas ?

R. Ex causa contrarietatis contra instrumentum excipi potest : quia producens instrumenta contraria contra suum adversarium nihil probat, sive sint instrumenta publica, sive privata, sive unum publicum & alterum privatum. Producens enim instrumentum ea omnia, quæ in eo contrariantur, fatetur, & consequenter sibi contraria facto asserit. *Cap. imputari. 13. h. t.* Si verò una pars instrumentum producat contrarium instrumento partis adversæ, digniori statum : quod si utrumque æque dignum, unum alterum elidit.

Quæres *duodecimo*. Quando instrumentum est suspectum ?

R. In suspicionem falsitatis inducitur instrumentum, *1mo*. Si vetustate consumptum. *2do*. Si cancellatum vel deletum, ut legi nequeat. *Cap. inter dilectos. 6. h. t. cap. licet. 5. de crimine falsi. 3to*. Si sigillum instrumento appositum enormiter fractum sit, ut dignosci non possit. *4to*. Si rasura vel interlineatura in parte substantiali aut loco suspecto. *Cit. cap. inter dilectos. cap. cum Venerabilis. de Relig. domib. junct. Gloss.* Si tamen ex Scriptura clarè pateat, quod ipse Notarius suâ manu in loco tali aliquid raserit, aut superscripserit, & hujus ad finem instrumenti mentionem faciat ; aut si rasura vel deletio in parte non substantiali, aut loco non suspecto facta sit, utpote quia sine eo res tota subsistit : instrumentum non est vitiatum. *Cap. ex literis. 3. h. t. Arg. cap. fin. de crimine falsi.* Quæ-

Quæres *ultimò*. Quid si pars litigans amisit instrumentum?

R. Hoc tripliciter fieri potest. *1mò*. Casu fortuito, & tunc creditor per testes aut alia argumenta casum fortuitum tenorémque instrumenti vel debiti probare debet. *2dò*. Proprio facto, v. g. quia Chyrogaphum laceravit, quo casu id-

ipsum ei probandum; quia pro debitore stat præsumptio liberationis & debiti remissi. *3mò*. Facto Adversarii, ut qui obligationem ostensam laceravit, combussit &c. & tunc probatâ hac destructione plenè probatum est, quod instrumentum continebat, quia parti subtracta est probationis copia.

TITULUS XXIII.

DE

PRÆSUMPTIONIBUS

Quarta Probationum Specie.

PRæter testes & instrumenta in judicio alia indicia & conjecturæ, quæ præsumptiones dicuntur, loco probationum adducuntur, quæ quandòque plenè, quandòque semiplenè probant, quandòque alias probationes solùm adjuvant. Est autem præsumptio conjectura ex aliquo signo verisimili proveniens, loco probationis allegata, aut à Judicè ad astruendam rei dubiæ fidem assumpta. Dividitur *1mò*, in præsumptionem violentam, quæ urgenti & valde probabili conjecturâ nititur: in probabilem vel discretam, quæ probabilem quidem, minus tamen urgentem habet rationem: & temerariam, quæ ex levibus & insufficientibus fundamentis, ac potius ex privato concipitur affectu.

2dò. In præsumptionem facti vel hominis, quæ est conjectura nullo jure expressa, quam Judex ex facti qualitate & circumstantiis concipit, donec aliud de-

monstretur: & præsumptionem Juris, quæ legibus est expressa. Hæc vel est tantùm Juris, quando jus in dubio aliquid præsumit, quod tamdiu pro vero habetur, donec contrarium probetur, vel aliâ præsumptione elidatur: vel est præsumptio Juris & de Jure, quando canon aliquid ita præsumit, ut super tali præsumptione Jus firmum statuatur, atque illam præsumptionem pro vero haberi velit. His præmissis.

Quæres *primò*. Qualiter præsumptio Juris differt à fictione Juris?

R. In hoc, quod præsumptio Juris fit in rei dubiæ in certis circumstantiis facta à Jure conjectura: fictio verò Juris est certæ falsitatis pro veritate ex certa causa facta assumptio, ad inducendum aliquem Juris effectum. Ita Jus existentem in utero, quando de illius commodo agitur, natum esse: Religiosum, dum verè vivit, mortuum esse: Patrem & Filium unam Perso-